

на розвиток особистісної сфери підлітка, формування у нього позиції протидії шопліфтингу під час міжособистісної взаємодії. В основі профілактичної діяльності лежить цілеспрямований підхід до обґрунтування та реалізації практичних заходів, які дозволять отримати найкращий результат.

Установлено, що найефективнішою є первинна профілактика шопліфтингу, яка охоплює сукупність практичних заходів, які носять інформаційно-роз'яснювальний характер та спрямовані на підвищення обізнаності підлітків та формування у них відповідних особистісних якостей. Первинна профілактика безпосередньо спрямована на суттєве зменшити кількості осіб, які можуть здійснювати крадіжки у магазинах. До основних завдань первинної профілактики шопліфтингу відносимо:

– підвищення ефективності конструктивних поведінкових стратегій, які використовує підліток;

– збільшення потенціалу особистісно-середовищних ресурсів (формування позитивної та стійкої Я-концепції, підвищення ефективності міжособистісного спілкування, розвиток внутрішнього контролю власної поведінки, емпатії, толерантності), якими має активно оволодіти підліток.

Основними способами реалізації завдань первинної соціальної профілактики є: усвідомлення, розвиток та тренування практичних умінь справлятися з вимогами та керувати своєю поведінкою, а також надання підліткам психологічної та соціально-педагогічної підтримки зі сторони кваліфікованих фахівців. Вважаємо, що виконання завдань первинної соціальної профілактики мають здійснювати спеціально навчені в галузі профілактики фахівці. До них відносимо, головним чином, соціальних працівників, практичних психологів та соціальних педагогів.

Таким чином, шопліфтинг на сьогоднішній день ще не набув великої популярності, тому доцільно таку девіантну поведінку неповнолітніх як шопліфтинг попередити на основі виваженої та цілеспрямованої профілактичної діяльності соціального працівника.

Список використаних джерел

1. Біркова І. Оволодіння навичками саморегуляції. Опанування агресивних проявів у поведінці : заняття з елементами тренінгу. *Психолог.* 2016. N 21/22. 27–39.
2. Вечірко Н. Профілактика насильницької, жорстокої й агресивної поведінки : заняття з елементами тренінгу. *Психолог.* 2016N 9/10. 16–22.
3. Литвак М. І. Психологія крадіжки. *Психологічні дослідження.* 2012. № 4. С. 42–48.

Карпенко Олена,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м.Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглянуто сучасний стан і проблеми розвитку соціальної роботи в Україні. Висвітлено основні складові консультування соціальним працівником. Наведено психологічні аспекти підготовки соціальних працівників до діяльності у професійній сфері, активні методи навчання у підготовці та перепідготовці соціальних працівників тощо. Визначено складові успішної професійної діяльності соціального працівника як професіонала.

Ключові слова: соціальна робота, професійне консультування, соціальний працівник.

Соціальна робота в Україні є відносно новою професією. Тому професійну підготовку соціальних працівників на сучасному етапі не можна характеризувати наявністю достатньої кількості розроблених освітніх стандартів, які б відображали сформульовані цілі, зміст, технології навчального процесу. Незважаючи на порівняльно нову епоху становлення соціальної роботи як професії, у вітчизняній літературі досить однозначно зафіксовані напрями соціальної роботи, тобто сфери, суспільної практики, в яких будуть потрібні професійні знання й уміння.

У ряді наукових визначень підкреслюється діяльнісний характер соціальної роботи і визначається при цьому системоутворюючий сутнісний компонент. Так, В. Полтавець зазначає, що «соціальна робота – це система теоретичних знань та заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії факторами соціального виключення» [3, с.4]. І. Мигович, у свою чергу, вбачає у змісті соціальної роботи основним – це «регулювання правових, економічних стосунків людини з суспільством, наданні їй допомоги та підтримки у подоланні проблем, що з'явилися, та гідному самоутвердженні й повноцінному житті» [4]. На нашу думку, соціальна робота – це інтегрована управлінська діяльність, спрямована на зміну сукупності умов функціонування і розвитку процесів з метою досягнення оптимальної їх відповідності інтересам і потребам особистості, груп, суспільства [2].

Таким чином, розглядаючи сутність соціальної роботи, необхідно враховувати двоякий характер складних життєвих ситуацій. З одного боку, вона утворюється на базі поточних чи неординарних життєвих подій, які можуть піддіватися змінами; з другого боку, складна життєва ситуація визначена когнітивним й афективними реакціями людини, які є основою для вибору тієї чи іншої поведінкової стратегії.

Окрім того, якщо вести мову про ідеї гуманістичної психології в контексті соціальної роботи, то варто сказати, що реальність існування людини нерозривно пов'язана з її оточенням, іншими індивідами. І тут можна говорити про здатність чи нездатність індивіда зберегти власну

цілісність і автономність перед життєвими труднощами. У такій ситуації соціальний працівник має змогу і потребу активно використовувати консультування як найбільш наступний метод роботи для широкого загалу.

Таке розуміння ролі консультування потребує необхідності диференціювати його від інших видів послуг у межах соціальної роботи. У ролі бази для їх класифікації ми використали параметри, запропоновані Р. де Бордом [6]. З одного боку допомога може концентруватися на індивіді, коли соціальна допомога звернена до внутрішнього світу людини й актуалізації її особистісного потенціалу з метою прояву нею активності й самостійності у вирішенні власних проблем.

Консультування людей з приводу складних життєвих ситуацій у контексті соціальної роботи відрізняються від психотерапевтичної роботи і власне психологічного консультування. Хоч межі між різними видами допомоги можуть бути досить гнучкими, але помітна відмінність у змісті, цілях, відносинах з клієнтом, способах роботи, що й обумовлює професійну компетентність соціального працівника-консультанта. До речі, досить ґрунтовно розкривається відмінність між психотерапевтичною і власне психосоціальною роботою у праці шведських дослідників. Ця відмінність, на нашу думку, зводиться до наступного: у психотерапії і психологічному консультуванні психічні проблеми стоять на першому місці, у соціальній роботі увага спрямована на взаємодію соціальних і психологічних проблеми, способи їх вирішення майже завжди враховують як соціальні, так і психічні аспекти. Тому допомога в контексті соціальної роботи набуває комплексного характеру, пов'язана з координуючими і посередницькими функціями при взаємодії клієнтів з різними соціальними інститутами. Важливого значення набувають просвітницькі і виховні напрями роботи. Немає значення, що психіатрична і психологічна робота проводиться іншими організаціями і спеціалістами на відміну від соціальної роботи.

Отже, межі професійної компетентності соціального працівника, котрий надає консультативну допомогу клієнту в складних життєвих ситуаціях, визначаються самою специфікою ситуації консультування, яка визначається взаємодією соціальних та індивідуально-психологічних чинників.

Таким чином, сфера професійної компетентності соціального працівника – консультанта, котрий здійснює допомогу у складній життєвій ситуації, окреслюються взаємодією й взаємопроникненням описаних вище груп факторів. А це дозволяє говорити про те, що консультування має власні методологічні і теоретичні засади, підпорядковується внутрішнім закономірностям, пов'язаних з особливостями соціальної роботи. І, нарешті, слід коротко зазначити, як ми розуміємо поняття «професійне консультування»: це професійно виконувати вид допомоги, який відрізняється від інших її видів (експертизи, координації, навчання, патронажу), специфіка якої полягає в орієнтації на внутрішні психологічні аспекти життєвих труднощів клієнта. Процес консультування передбачає

використання особистісного потенціалу клієнта у виборі і здійсненні стратегії подолання складних життєвих ситуацій та особливого характеру взаємодії сторін, які включені в неї. Сисемоутворюючою ланкою процесу консультування є ситуація консультування, яка утворюється як результат взаємодії зовнішніх стосовно індивіда умов соціального середовища і його когнітивної, афективної і відповідної реакції на них. Сам процес консультування розглядається як процес «переучування», інтеріалізації раніше не притаманних індивіду цінностей, життєвих смислів, установ, форм поведінки [2].

Тому зазначаємо, що педагогічне забезпечення підготовки студентів до даного виду професійної діяльності висуває вимогу об'єднання в навчальному процесі його трьох складових: оволодіння непохідними психологічними знаннями, що вкрай необхідно для соціального працівника, інтеріалізація професійних цінностей і оволодіння та розвиток професійно-особистісних якостей консультування, формування професійних навичок і поведінкових зразків. Все це потребує окремого дослідження як в теоретичному, так і в практичному плані.

Список використаних джерел

1. Карпенко О. Г. Професійна діяльність соціального працівника як творчий процес. – 2016. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11596> (дата звернення 22.05.2023).
2. Карпенко О. Г. Теорія і практика професійного становлення соціального працівника: навч. посіб //К.: Видавничий Дім «Слово». – 2014.
3. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності «Соціальна робота»: навч. посіб.[для студ. вищ. навч. закл.] //Слово. – 2011.
4. Мигович, І. І. Соціальна робота як наука, навчальна дисципліна і професія / І. І. Мигович // Науковий вісник Ужгородського державного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота / редкол.: В.І. Опіярі (гол. ред.), В.В. Туряниця, І.В. Козубовська та ін. – Ужгород : ВАТ "Патент", 1998. – Вип. 1. – С. 80–88.
5. Соціальна робота: технологічний аспект/За ред. А.Й. Капської. – К.: ДЦССМ, 2004.
6. Karpenko O. The formation of professionalism in future social workers in the conditions of higher school. – 2014. <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7243/Karpenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 22.05.2023).

Олексій Ключко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
і менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка
м. Суми, України